

MAGASIN FREDAG

Husmannsovernatti

BIRI: Med moderne boblebad i det gamle bryggerhuset og egensnekrede sengeplasser på fjøsgolvet inviterer Ellen Krageberg (37) til overnatting denne våren. Langs pilegrimsleden, midt i et boligfelt på Biri, har hun restaurert en kulturhistorisk perle av en husmannsplass.

Tekst og foto: Inger Christine Årstad

Pilegrimsovernattingen «Husmannstuggua overnatting» på Biri ble allerede formelt velsignet gjennom Bispevisitas i 2011.

Til sommeren skal sengeplassene være klare for de første gjestene. Men med endret bruk ble husmannsstua på Prestegårdstjor det boligfelt «oppdaget» av vernemyndighetene.

Verning

Anlegget var så godt bevart at samtidig som det ble godkjent til overnatting, så fikk huset regional vernestatus. Det betød at selv med 6 planlagte sengeplasser i fjøs og stue skulle den gamle bygningen fra 1780 fortsette å fortelle om tidligere tiders liv som husmann under Prestegården på Biri. Men Ellen Krageberg setter pris på å være «et godt eksempel».

Hun synes vernestatusen var inspirerende og sa ja til å bli med i prosjektet «Fornyet bruk av eldre landbruksbygninger i Hedemark og Oppland». Landbruksseksjonen i Gjøvik kommune og Oppland fylkeskommune har vært med på laget. Kulturminnefondet har gitt støtte til rehabiliteringen. Bygget er registrert i SEFRAK – det statlige registeret for hus over 100 år.

Dugnad

Ellens forelskelse i den gamle husmannsplassen starta med en boligjakt i 2002. Prisen måtte tillate at hun var alene på «huskjøperen» og hun ville bo på Biri.

Åpenbaringen ble den gamle husmannsplassen på Prestegårdstjor. Alt hun drømte om var plutselig til salgs: Stor eplehage, gangavstand til coop-kafeen, naboene i passe avstand og ikke minst: Et reall restaureringsobjekt hvor både skapertrang og virkekraft kunne utfolde seg.

Etter noen år med familiedugnad og egeninnsats for å modernisere hovedbygningen

HUSMANNSPASS: Plassen lå opprinnelig under prestegården på Biri.

i sveitserstil, var turen kommet til tunets første bolighus, husmannsstua fra 1780.

Pilegrimsovernatting

Riving var aldri tema for Ellen Krageberg, til tross for at eiendommen var regulert for fradeling og lukrativ tomtesalg.

Eiendommen er nærmeste nabo til kulturminnet «Steinringen på Biri» med pilegrimsleden rett forbi. Budsjetter og statistikker viser at pilegrimsaktiviteter langt fra er big business. Men for Ellen var det viktigste at gjennom «Husmannstuggua overnatting» ville hun få råd til å ta vare på det tomme huset på gårdsplassen. Det er verdien for henne i prosjektet.

– Er du glad i å arbeide og gjøre ting selv får du råd til det mest utrolige, forklarer Ellen mens hun viser oss hjemmesnekrete køyesenger og kjøkkeninnredning, gamle dører og nymalte dekorasjoner. Fortellingene om den kanskje to tusen år gamle steinringen utenfor, skomakerstua fra ca. 1950 til 1980, butikklageret og hønsehuset i andre etasje er også en del av prosjektet.

Antikvarisk

De originale vinduene ble kittet på nytt for å møte kravet om uendret fasade. Men for Ellen var dette et ønske i utgangspunktet. Og når vernestatusen samtidig utløste midler fra kulturminnefondet mener Ellen Krageberg begrensningen er mer som en gave å regne enn hindring.

– For meg ble verningen en solskinnshistorie. Gjennom tilskuddene har jeg fått økonomisk anledning til å sette i stand, samtidig som antikvarisk fagkompetanse har hjulpet til slik at vi har kunne bruke gamle byggeteknikker, sier Ellen. Hun er glad for at flere enn henne så at bygget hadde verdi for omgivelsene. Minnene fra tidligere husmannsliv gir en unik trivsel, selv om ikke fjøsgulv med renne, møkkluke og nednagde vegger er skreddersydd for sove-

PILGRIMSOVERNATTING: Skiltet er på plass.

HUSMANNSTUA: Første etasje er opprinnelig fra 1780.

rom med bidemeierinnredning. Løsningen i fjøset var å legge brystningspanel over veggen som var gnaget i stykker av ku, gris,- og rotter. Noen kreative sjeler foreslo glassvegg for å vise den opprinnelige bruken i rommet,- men vertinnen kunne spare seg.

– Er det noen som vil se på rottehullene, kan jeg gjerne ta av panelet og peke på dem, jeg, ler Ellen.

Hønsehus

Restaureringen av huset begynte øverst. Andre etasje, bygget for å huse butikklager og hønsehus på starten av 1900-tallet, bulet kraftig ut på midten. Hele andre etasje ble kastet i to store containere til bare bære-

bjelkene som sto igjen. Strekkfisker (bjelker som skruses fast og holdes sammen med stålwire) og nye taksperrer ble løsningen. Åtte meter lange tredragere ble heist inn gjennom en provisorisk luke i takmønet. Friksjonen mellom snø og innpakkingsplast var godt supplement til Ellen og snekkerens egen muskelkraft når materialene skled inn på loftet.

Etter å ha blitt skrudd sammen igjen er «hønsehuset» nå bygningens storstue, med Ellens kontor og arealer til både vevstol og andre kunstneriske aktiviteter. En moderne peisovn sørger for god varme når for eksempel 30 medlemmer i bygdekvinnelaget skal ha møte.

WWW.KJÆRRINGRÅD.INFO

- Hvem skal definere hvordan vi viderefører kulturarven?
- Kvinners arbeid, tradisjon, kultur og funksjonalitet formidles i tun og landskap, hus og håndverk. «Kjærringråd» er et nettverk for alle kvinner over hele landet med interesse og erfaring fra bygningsvern, både i egne hjem, på arbeidsplassen og i offentlige omgivelser.
- Nettverket skal gi kompetanse og relasjonsbygging.
- Nettverket ble etablert i mai, 2008 og nå er nesten 50 kvinner medlemmer. Nettverket
- «Kjærringråd» har temakvelder, fagekursjoner, lokale prosjekter og nettverkspost. Gjennom å delta knytter du viktige kontakter for inspirasjon, samarbeid og utvikling!
- Bruk nettstedet www.kjaerringraad.info. Her har vi samlet linker til inspirasjon og nytte. Både for å beholde egne drømmer – eller for å tro på realisering av ditt eget prosjekt.

- Gjennom artikkelserien vil Oppland Arbeiderblad presentere lokale kvinner som har bidratt til både stedsutvikling og bevaring gjennom sitt bygningsvern.

Adresse:

Kjærringråd
Kvinnovasjon, Landsbyen næringshage
Jevnakerveien 3, 2870 Dokka
Tlf. 61 11 83 33 E-post: post@kjaerringraad.info

- Dette er den sjuende artikkelen i serien Kjærringråd. Den første sto fredag 11. november og omhandlet Liv Majer. Den andre artikkelen sto på trykk 25. november og omhandlet Bodil Ulmoen. Den tredje sto 9. desember og handlet om Benedicte Narum Jenssen. Den fjerde ble presentert fredag 6. januar hvor Bente Stadvoll fortalte om hennes oldemors jordstampehus i Torpa. Femte kvinne ut i serien, Hege Knoph Berg på Røste gård i Nord-Torpa, ble omtalt fredag 3. februar. Fredag 17. februar ble Torill Sogn Haugs tapetkolleksjon som ble presentert på trykk.

FAKTA

- **ELLEN KRAGEBERG (37)**
- Bor sammen med hunden Arild- en blid liten Chi-tzu.
- Rådgiver i Hamar-regionen utvikling hvor hin jobber med næringsutvikling og entreprenørskap.

KJÆRRINGRÅD

- Ta hensyn til vernegraden når du planlegger rehabilitering og bruk. Ikke start med å legge planer, for så å oppleve at vernebestemmelsene er et hinder. Det gir unødvendig ergrelser.
- Regn med at du trenger stor egeninnsats. de aller fleste har ikke råd til å kjøpe alle tjenester. Så er du ei skikkelig kløne gjelder det å ha gode venner som liker å jobbe.
- GI GASS! Du klarer det om du vil.

Tips oss: **61 18 93 00**
E-post: **tips@oa.no**

www.oa.no

ng med boblebad

GRUA: Ellen Krageberg gleder seg til overnattingsbesøk.

Den store overraskelsen på husmannsplassen kommer når du åpner den gamle fjøsdøra inn til bryggerhuset. Fra det grove fjøsgulvet i betong, med møkkarenne, trår du inn i et delikat bad, selvsagt med varme i gulvet. Stampene i det gamle bryggerhuset er erstattet med dusj, toalett og ikke minst boblebad. For kosens skyld har rommet fortsatt støpejernsovn og veggene er vak-

kert dekorert med sjablongmaling. Ellen har selv skåret ut mønsteret inspirert av gammel lokal malerkunst. Og for å toppe det hele henger selvsagt krystallsekrona i taket.

Ellen Krageberg har tidligere erfaring med vertskapsrollen gjennom mange års tilknytning til gårdsturisme på hjemgården Krageberg på Biri. Gjennom oppveksten har hun arvet et syn på at en skal ta vare

på kulturarven som omgir oss. Og med nyinnlagt strøm og vatn til boblebadet skal alt ligge til rette, både for dem som vil oppleve et gammelt husmannsmiljø og for dem som trenger kvile etter en tur i det vakre Mjøslandskapet.

FROKOST: Langbordet har god plass.

FJØSET: Gulvet med møkkrenne huser nå stue, kjøkkenkrok og senger.

STREKKFISKER: I andre etasje er bjelker skrudd på plass for å stive opp huset. Gardinstengene har kreativt oppheng med egendesignet hønemotiv.

BAD: Varme i gulvet og boblebad har fått plass i tillegg til dusj og toalett.

MØKKLUKA: I fjøset er møkkluke bevart. Med overnatting kan den være fin for lufting?

Domssteinssletta på Biri

BIRI: Midt i boligfeltet Prestgårdsjordet Biri sentrum, med eiendommen til Ellen Krageberg som nærmeste nabo, ligger en steinring som kan være opp til to tusen år gammel.

Det magiske antallet ni er redusert til åtte, en men det er lett å se hvor den siste skulle ha stått. Steinsettinger som denne blir ofte kalt tingplasser eller dommerringer.

Ellen Krageberg forteller at ringen opprinnelig er et gravminne. Den døde har trolig vært av høy byrd. Kanskje var den gravlagte en lokale høvding eller en person med stor magisk makt. Folk flest fikk ikke noen imponerende steinring eller gravhaug reist til minne om seg.

Det er ikke foretatt utgravninger verken i eller utenfor steinringen på Biri.

Plassen med steinringen blir lokalt kalt Domssteins-sletta på Biri. Eiendommen lå opprinnelig under gården Sigstad. Eventyrsamleren Peder Christian Asbjørnsen fikk her på Biri i 1842 høre sagnet om Hans Sigstad som hadde vært ute og lett etter hestene sine på Sigstadmoen.

«Da han kom til Domssteins-sletta, kjente han seg ikke igjen. Han så et slott og møtte gjenferdet til Åse Lunde, en kvinne som hadde dødd i barselseng mange år tidligere. Folk trodde de underjordiske hadde tatt henne. Gjenferdet til Åse Lunde fortalte Hans Sigstad at hun nå hadde en underjordisk som husbond. Det var han som hadde hestene Hans lette etter. Grunnen til at den un-

derjordiske hadde tatt hestene var fordi guttene til Hans slo etter dem med bisselet. Gjenferdet fortalte at når guttene slo hestene, fikk de ikke gå i fred for ville dyr. Så ba gjenferdet ham om å gå, for mannen hennes snart kom hjem. Hans Sigstad gikk straks av sted og fant hestene sine.

Åse Lunde er ikke bare en sagnperson. Hun het egentlig Aase Dagfinnsdatter og var fra Biri. Hun døde i 1760. En grunn til at dette sagnet er blitt knyttet til Domssteinssletta kan være «bedesteinen». En av steinene i ringen er lavere og flatere enn de andre. Den kalles bedesteinen. Tradisjonen forteller at «kvinner som ventet barn, satt på denne steinen og ba for å få en lett fødsel. Kanskje oppsøkte Åse steinen før hun skulle føde.»

